

ARATÓ KÁROLY: UTCAI KÖZJÁTÉK

Arató Károly első kötetében szimpatikus költői próbálkozással ismerkedünk meg. De azonnal felmerül a kérdés, hogy az a rokonszenv, amit bennünk kivált, elég-e arra, hogy ebben a negyvenötven versnyi gyűjteményben egy nagy költszét ígérését lássuk, egy összeteveszthetetlen új hang jelentkezését üdvözljük?

A fiatal költő tudatosan vállalt programja, hogy megtalálja az „áhitott egyensúlyt” élményeinek két forrása, a falusi származás és városi neveltetés között. Ez a vállalás sokat ígér, hisz a modern irodalomban, éppen legfiatalabb nemzedékünk esetében is, állandóan jelentkező dilemma feloldásának lehetőségét villantja meg. Ez a dilemma nem más, mint mindannak az ellentéte, amit a falu és a város szimbolizál. Ha nyomon követjük azt, hogyan valósul meg a szép költői terv, sokat sejtető sorokat találunk:

*...jöttem városokból, kő-habokból,
s felednék betont, üvegházat,
de hiába keresek egy rétnyi zöldet,
az autók rajta is széjjelmásznak.*

*Bolond, ki megint idevágtyál,
a bakszígú kecskéket nem leled:
mint Chagall képein,
röpködnek a falu felett.*

Az áhitott egyensúly; az, hogy a költő békét találjon itt is, ott is, mintha éppen visszájára fordulna: hisz feledni akarja a várost, de a falu sem nyújt menedéket. Sőt a mélyebb rétegekben újabb konfliktus körvonalait tapintjuk ki: a rétnyi zöld és az autók ellentétét a társadalom eltechnizálódásától való félelem feszíti.

A Vendéglő az „Aranyrigóhoz” c. vers kérdéseiben („ez hát ama nép, melyhez visszavágyol?”), panaszában („ödöngsz két mezsgye közt a senkiföldjén, /mert undorodsz ettől, menekülsz az elől”), s végül költői felelősségérzetre valló tanulságában („Szép szenvedélyed akkor hasznos igazán, /ha nem ellene

pörölsz, hanem érte!”) már élesen jelentkezik az a felismerés, hogy azt a bizonyos egyensúlyt nem elég csak áhítani.

Egész sor fiatal költőknél központi helyet foglal el a magány, a közösség, az emberi kapcsolatok problematikája. Örök törvényű téma, amelynek mostani jelentkezése törvényszerű, hisz a nagy társadalmi átrendeződések különös erővel vetik fel. Arató Károlynak is meg kell küzdenie vele, s hangja talán ilyenkor kap meg legjobban. („mert oly nehéz naponta megkeresni, hol vár almozott fekhely, teli jászol”, „de, félek, lebrív végül a magány/s többé egyikőtök se gondol értem”).

A kötetben sok egészséges formaérezékre valló, képileg jól megkomponált lírai miniatűr van. (Szépek az ilyen képek: „Nézzük a cingár jegenyét: / egy lábú gólya — elaludt. / Szívünkre végül szorosan / rátekeredik minden út.”, vagy: „hazaszöknék az árva utak s elpihennek a tér ölében.”) Ezek azonban nem állnak egységes költői világképpé, valóságunk nagy látomásai — Arató Károly egyelőre adós marad gondolatainak mélyebb igényű megfogalmazásával.

Egyetlen nagyobb lélegzetű verse, a „Válasz” konfliktusa éppen abban áll; hogy ezt felismeri, tudja a költő. („Nincs ég, csak szédület fölötted. / Am azt hiszed: az eget látod.) De ez a felismerés még nem épül szervesen költői világába.

Ha az elmondottak alapján felelni akarunk legelső kérdésünkre, azt kell mondanunk, hogy nem üstökösszerű költői starttal van dolgunk, hanem egy-hosszú távra berendezkedett pálya kezdeténél állunk. Aratónak időre lesz szüksége ahhoz, hogy kibontakoztassa az olyan értéket, melyek legszebb verseiben rejlenek (pl. „Elégia a szabóró!”): Az olvasó, akinek kivívta rokonszenvét, azt kívánja neki; hogy ezen az úton „ereje el ne hagyja, s kerülje el a bal szerencse”. (*Magvető Könyvkiadó, 1964.*)

SIMON LAJOS: AZ OTTHON KÜSZÖBÉN

A költő ahhoz a nemzedékhez tartozik, amelynek hangjára különösen odafigyelünk: amelyet elsősorban faggatunk nemcsak jelenünkről, hanem jövőnkről is. A *Tűztánc* és a *Tiszta szigorúság* sok szólamú kórusa ez, a fiataloké.

Simon Lajos nem szólamvivő ebben a kórusban, de hangját ki lehet hallani, és ha engedünk a mindig vitára kész kritikai ösztönnek, ez azoknál a verseknél érhető tetten, melyek jobbra elűnnek egyéniségétől.

Gondolunk a *Képzelt utazás Szergej Jeszenyinnél* befejezésére. („Oh, Szergej / most e millió derült ég / és e derült arc óv meg engemet, / hogy nem taposhat rám a fafejűség, / mert közreadtam ezt a versemet.”) Mi van ebben a versben, hogy olyan merészség lenne a közreadása? A költő jó érzékkel és felelősséggel utal társadalmunk néhány égető problémájára („hogy van paraszt, / ki elvesztettnek érzi, / a nagyüzemre szántott földeket”, s hogy „hagyjuk, hogy néhol lumpok igazgassák / a föld népét a jövődő felé”). De elég fellapozni csak a *Tiszta szigorúság*-ot, hogy meggyőződjünk: életünk negatív jelenségeinek föltárása nem olyan szokatlan mai költészetünkben!

Simon Lajos a szó nemes értelmében idilli szemléletű, csöndes poéta. Sokszor gyengéje a gondolati természetű problémák művészileg átkomponált, képszerű megjelenítése („bár magyarok, és csehek és szlovákok / egységes nép vagyunk a küzdelemben” —, ez csupán száraz publicisztikus megfogalmazása az internationalista elvnek, ami majd fél évszázaddal ezelőtt így nyert művészi kifejezést: „Dunának, Oltnak egy a hangja...”).

E bizonytalanság miatt, ha társadalmi-közéleti problémákkal vívódik, hangja néha hamisan cseng, *Hegyi beszéd*-et tart, ahogy egy régebbi, különben szép versének címe is vall erről. De utalhatunk pl. a *Holnaptól kezdve* rétori hangvételére is („Én mondom nektek, egyszer, megalakítjuk azt a rendeletet”). E vers különben bizonyos szimplifikáló hajlamról is árulkodik. Mert ha a költő e rendeletet csak költői képnek is szánja, akkor sem lehet megparancsolni — még a legtökéletesebb társadalomban sem! — hogy „holnaptól kezdve csak mosolyogni szabad”.

Amikor viszont Simon Lajos saját temperamentumának, alkatának jegyében szólal — nem túlzás leírni ezt a szót —,

megrendítőt is tud alkotni (*Eső Mihály*). A kritikusnak kedve volna az egész verset idézni. E négy szakasz a maga drámaiságában ragad meg egy teljes életet, s képeiben arról vall, hogy Simon Lajos képes arra, ami minden igazi költő sajátja: a valóság új oldalainak, kapcsolatainak fölfedezésére. Ennek — mint valljuk, minden költői műben — bizonyos antropomorf szemlélet az alapja. A paraszt és a föld, az aszály és a vágy ugyanannak a jelenségnek két terminusává oldódik:

*Aszálytól kínzott talaj volt az arca
fényes esőcsepp sővárgó szeme.*

*Mert cserepesre égette az ajkát,
— mint szárazság a földeket — a vágy:*

A hős halála is életének lényegét fejezi ki: *elment szegény, mert meg kellett kapálni a dudvásodó báránfyelleget.*

A kötetet még sok hasonló kép gazdagítja, néha azonban elkerülhetetlen József Attila hallgatólagos jelenléte („Oh gép, te újszülött, / szelid olajszipó”). Simon Lajos képalkotására jellemzők a költői képpé sűrűsödő újszerű szóösszetételek, amelyek hangulatteremtő, megjelenítő erejüket néha akusztikai hatásukkal is fokozzák („létért epedő / csibesápitózás”, „eső-ocsút szór az alkonyat”). De egy-egy erőteljes, egyéni szóösszetételben meg távoli Jeszenyin-dallam csendül („Kukorica sírás — / szavakkal becézlek”).

Nemzedékében sajátos helyet biztosíthat Simon Lajosnak a kötet néhány darabjára jellemző népdalszerűség.

Át- meg átszövik a kötetet az otthontól, a gyermekkortól való elszakadás, a hazatalálás, a valahova-való-tartozás igényének motívumai, s felvetik a társ-, a közösségkeresés és a magány új aspektusait. E versek (pl. *Győr következik*) a személyes élmények megörökítésének őszinteségében közérdekűvé válnak.

Ha Simon Lajos ezzel az őszinteséggel kutatja tovább a valóságot, nem erőltet tőle idegen pózokat, s nem tagadja meg itt elemzett erényeit, akkor nem hiába írta le ezeket a szép sorokat:

*Még megnőhet az én
ország-szelő szárnyam
a versben: az áldott
tudathasadásban.*

(*Magvető Könyvkiadó, 1964.*)

KELEMEN JÁNOS